

บทที่ 7 แบบแผนการค้าระหว่างประเทศ

ในการเลือกประเทศคู่ค้าของประเทศสังคมนิยมมีทั้งปัจจัยทางด้านการเมืองและทางเศรษฐกิจอยู่เบื้องหลัง ซึ่งปัจจัยทั้ง 2 นี้ควรจะพิจารณาแยกจากกัน ในบทนี้ปัจจัยทางด้านการเมืองจะพิจารณาเฉพาะที่สำคัญที่สุดเท่านั้น ส่วนปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจนั้นจะพิจารณาแบบแผนของการค้าของประเทศ CMEA ระหว่างตะวันออกและตะวันตก และแสดงปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่น ๆ เช่นการพิจารณาอัตราการค่าที่มีอิทธิพลและเป็นปัจจัยที่จำกัดการค้ากับประเทศตะวันตก นอกจากนี้จะพิจารณาการเลือกประเทศคู่ค้าระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาภายในตลาดโลกทุนนิยม และพิจารณาลักษณะทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ของการเลือกประเทศคู่ค้าภายในกลุ่ม เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจบางอย่างเช่นได้มีการเน้นการค้าแบบทวีภาคีมากขึ้นไปในประเทศตะวันตก ฉะนั้นหัวข้อที่จะศึกษาในบทนี้จึงแบ่งออกได้เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ เพียง 3 หัวข้อ คือหัวข้อแรกกล่าวถึงแบบแผนการค้าของ CMEA ระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตก หัวข้อที่สองเป็นการพิจารณาแบบแผนการค้าของ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ใช่สังคมนิยม หัวข้อที่สามเป็นแบบแผนการค้าภายในกลุ่ม CMEA

7.1 แบบแผนการค้าของ CMEA ระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตก East-West

7.1.1 สาเหตุที่ทำให้มีการค้า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ประเทศ CMEA หันมาทำการค้ากับประเทศตะวันตกมีหลายปัจจัยด้วยกันดังนี้คือ¹

7.1.1.1 สินค้าจำนวนมากที่ประเทศในกลุ่มส่งให้แก่กันเป็นสินค้าที่มีคุณภาพเลวที่สุด เช่น ถ่านหินของโปแลนด์ที่ส่งไปเยอรมันตะวันออกมีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน รถจักรไฟฟ้าจากโรงงานในเยอรมันตะวันออกนำไปใช้ในโปแลนด์ไม่นานก็เสียเป็นต้น สินค้าออกที่มีคุณภาพเลวรวมกับการส่งที่ล่าช้าและมีความยุ่งยากในการรับอะไหล่ของสินค้าเหล่านี้เป็นการสนับสนุนให้ประเทศในกลุ่มทำการค้ากับประเทศตะวันตก

7.1.1.2 สิ่งที่สำคัญที่สุดคือปัจจัยของการเลือก ผู้ที่มีเงินตราต่างประเทศที่แลกเปลี่ยนเป็นทองคำได้ (convertible currency) สามารถจะเลือกซื้อสินค้าได้จำนวนมากในทุกขณะ สำหรับระบบเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มที่มีการวางแผนโดยใช้วิธีดุลทรัพย์การการผลิต (material balance) และความสนใจขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมชั้นนำ 2-3 อุตสาหกรรม จะทำให้

¹ Frederic L. Pryor, op. cit., pp.178-180

สินค้าที่หายากเกิดขึ้นในสาขาอื่นของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งในระยะสั้นต้องทำให้ลดน้อยลงเพื่อทำให้ระบบเศรษฐกิจสามารถรักษาอัตราความเจริญเติบโตอย่างเพียงพอ การนำเข้าสินค้าที่หายากจากประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มในระยะสั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะประเทศเหล่านั้นไม่ได้วางแผนการผลิตสินค้าเหล่านี้ให้มีส่วนเกิน และการที่จะได้รับสินค้าเหล่านี้จากประเทศอื่น ๆ ในระยะยาวมีความยุ่งยาก เพราะประเทศเหล่านี้ได้ละเลยอุตสาหกรรมชนิดเดียวกัน ฉะนั้นผู้วางแผนของประเทศสังคมนิยมจึงมองประเทศตะวันตกเหมือนเป็นแหล่งสะสมสินค้าที่เขาจะนำมาใช้ตามต้องการได้เมื่อเขามีเงินสด ประเทศสังคมนิยมสามารถมีเงินสดเพิ่มขึ้นเพื่อสั่งสินค้าเข้าโดยการขายสินค้าออกบางชนิดด้วยราคาต่ำกว่าราคาตลาดโลก ผลประโยชน์ทั้งหมดที่ได้รับจากการค้าจะมากกว่าอัตราการการค้าที่เสียเปรียบ

7.1.1.3 ประเทศตะวันออกจะได้รับเทคโนโลยีแบบใหม่โดยผ่านทางการค้ากับประเทศตะวันตก ครุสชอฟเองยอมรับว่าสินค้าเข้าจากประเทศตะวันตก เช่น อเมริกา อังกฤษ และเยอรมันตะวันตก จะทำให้โครงการก่อสร้างของธุรกิจเคมีใหม่สำเร็จตามแผนเร็วขึ้น โดยไม่ต้องเสียเวลาในการก่อสร้างโรงงานและไม่ต้องควบคุมการผลิตเครื่องมือแบบใหม่ บางครั้งเทคโนโลยีอาจจะได้รับโดยตรง ตัวอย่างเช่นประเทศเชคโกสโลวาเกียและอิตาลีได้ทำข้อตกลงความชำนาญในการผลิตสำหรับอะไหล่เครื่องจักรถักไหมพรม

7.1.1.4 ลักษณะทางด้านภูมิศาสตร์ของประเทศที่ติดกัน จะเป็นเครื่องสนับสนุนให้ประเทศในกลุ่มบางประเทศทำการค้ากับประเทศตะวันตก เพราะประหยัดค่าขนส่งที่สูง

ปัจจัยทางด้านการเมืองที่สนับสนุนให้มีการค้าระหว่างประเทศตะวันออกและตะวันตก คือ การเพิ่มข้อตกลงทางการค้าระหว่างกลุ่มตะวันออกกับกลุ่มตะวันตกจะนำไปสู่การลดความตึงเครียดทางการเมือง และลดโอกาสที่จะเกิดสงคราม ทั้งนี้เพราะการเพิ่มการพึ่งพาทางเศรษฐกิจมากขึ้นจะทำให้การทำสงครามยากขึ้น นอกจากนั้นการค้าระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตกทำให้ประเทศสังคมนิยมเพิ่มอิทธิพลทางการเมืองกับประเทศตะวันตก และในเวลาเดียวกันทำให้ประเทศสังคมนิยมได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจของประเทศตะวันตกมากขึ้น

7.1.2 ถ้าเหตุที่ทำให้มีการจำกัดการค้า ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่ทำให้ประเทศ CMEA จำกัดการค้ากับประเทศตะวันตก และหันมาทำการค้ากับประเทศในกลุ่มมากขึ้นมีดังนี้คือ²

2. Ibid, pp. 172.177.

7.1.2.1 ในการทำการค้ากับประเทศตะวันตก ประเทศในกลุ่มจะได้รับอัตราการค่าที่เสียเปรียบเมื่อเปรียบเทียบกับทำการค้าภายในกลุ่มเดียวกัน สาเหตุที่ทำให้การการค้ากับประเทศตะวันตกเสียเปรียบนั้นเนื่องมาจากการเจรจาทางการค้าระหว่างธุรกิจการค้าระหว่างประเทศถูกจำกัดด้วยระบบราชการ (bureaucratism) ซึ่งต้องใช้เวลาในการเจรจายาวนาน นอกจากนั้นนโยบายของธุรกิจการค้าระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไม่ได้ รวมทั้งบุคคลากรในธุรกิจการค้าระหว่างประเทศก็ไม่มีประสบการณ์ทางการค้ามีแต่คุณสมบัติทางการเมือง

7.1.2.2 ลักษณะของการค้าเป็นแบบทวิภาคี ถึงแม้ว่าก่อนสงครามโลกจะไม่ค่อยได้ใช้ลักษณะการค้าแบบนี้ ตั้งแต่สงครามโลกสัญญาการค้าระหว่างประเทศตะวันออกและตะวันตกจะใช้แบบทวิภาคี ซึ่งใช้เป็นกฎ (rule) ข้อเสียในการจัดการทางการค้าแบบนี้ที่สำคัญคือประเทศทั้ง 2 กลุ่มต้องการเงินตราสกุลของประเทศตะวันตก และไม่ยอมจะยอมรับการทำการค้าแบบสมดุลด้วยเงินตราของประเทศในกลุ่ม CMEA เมื่อประเทศตะวันตกไม่ยอมรับเงินตราของกลุ่ม CMEA ทำให้ประเทศเหล่านั้นต้องหันมาทำการค้าภายในกลุ่มของตน

7.1.2.3 ความไม่สนใจของประเทศตะวันตกที่จะค้ากับประเทศตะวันออก เพราะธุรกิจของประเทศตะวันตกไม่ได้ทำการติดต่อโดยตรงกับผู้ผลิตของประเทศ CMEA และสินค้าจำนวนมากของประเทศ CMEA มีคุณภาพต่ำ ทำให้ผู้บริโภคชาวตะวันตกไม่ชอบสินค้าของประเทศ CMEA

7.1.2.4 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอุปสงค์สินค้าเข้าและสินค้าออกอย่างรวดเร็วแบบแผนการค้าดั้งเดิมระหว่างประเทศตะวันออกและตะวันตก(ยกเว้นประเทศเยอรมันตะวันออกและเชคโกสโลวาเกีย)เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเบาของประเทศตะวันออกกับเครื่องจักรของประเทศตะวันตก เมื่อประเทศ CMEA ได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตมาเป็นอุตสาหกรรม ทำให้เครื่องจักรที่เคยสั่งเข้ามาเริ่มจะถูกผลิตภายในประเทศ รวมทั้งการส่งสินค้าออกทางการเกษตรของประเทศตะวันออกลดลงเนื่องจากประชากรภายในประเทศเพิ่มขึ้น ทำให้ประเทศ CMEA กลายเป็นผู้ส่งสินค้าประเภทอาหาร นอกจากนั้นประเทศ CMEA ได้เริ่มมีความต้องการวัตถุดิบทางอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่หายากในประเทศตะวันตกในช่วงแรก ๆ หลังสงคราม การทำสัญญาการค้าใหม่หรือสัญญาการค้าของผลิตภัณฑ์ใหม่กับประเทศตะวันตกใช้เวลามากกว่าที่ประเทศในกลุ่มบางประเทศได้คาดไว้

ปัจจัยทางด้านการเมืองที่สำคัญที่สุดที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนทิศทางการค้าจากประเทศตะวันตกมาสู่ประเทศตะวันออกคือ รัฐบาลของประเทศสังคมนิยมต้องการเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ

กับประเทศตะวันตก และประเทศในกลุ่ม CMEA ได้เพิ่มการค้ากับประเทศโซเวียต ประเทศโซเวียตต้องการสินค้าออกของประเทศ CMEA เพื่อใช้ในโครงการฟื้นฟูบูรณะประเทศ

7.1.3 ทิศทางของการค้า แนวโน้มทางการค้าระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตก ในช่วงกลางและช่วงสุดท้ายของทศวรรษที่ 1950 ลดลง เพราะการค้าภายในกลุ่ม CMEA เพิ่มขึ้น ในทำนองเดียวกันการขยายการค้าระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตกในระยะหลัง ทำให้การค้าภายในกลุ่มลดลง ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์การขยายการค้าถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายของการค้าภายในกลุ่ม ตามทัศนคติทั่วไปการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกไม่ใช่สิ่งที่สำคัญมาก และอาจจะมองข้ามไปได้ถ้าไม่ใช่เพื่อเหตุผลทางการเมือง การค้าของประเทศสังคมนิยมมีจำนวนเล็กน้อยซึ่งน้อยกว่า 1/8 ของการค้าทั่วโลก การค้าระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตกมีจำนวนประมาณ 8 พันล้านดอลลาร์ หรือน้อยกว่า $2\frac{1}{2}$ % ของการค้าทั่วโลกในปีนั้น ในปี 1938 นั้นประมาณ 74% ของประเทศสังคมนิยมปัจจุบันจะทำการค้าเพียง $6\frac{1}{2}$ % ของการค้าทั่วโลก (ดูได้จากตารางที่ 7.1 และ 7.2)

ตารางที่ 7.1 : แสดงการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกเป็นเปอร์เซ็นต์ของการค้าท้องถิ่น และการค้าทั่วโลกตั้งแต่ปี 1938-1972³

ปี	โลก	ประเทศตะวันตก	ประเทศตะวันออก
1938	6.4	9.5	73.8
1948	2.6	4.1	41.6
1953	1.3	2.1	14.0
1955	1.6	2.5	16.7
1960	2.5	3.5	19.2
1965	2.6	3.8	22.4
1967 A	2.8	4.1	25.2
1967 B	2.4	3.4	26.3
1970	2.1	3.0	29.1
1973	2.1	3.0	29.0

แหล่งที่มา : 1938-1967 A จาก Josef Wilczynski, *The Economics and Politics of East-West Trade* (New York : Praeger, 1969), pp.52, 54. ซึ่งประเทศตะวันตกประกอบยุโรปตะวันตก คานาดา อเมริกา ญี่ปุ่น อาฟริกาใต้ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ประเทศตะวันออกรวม 8 ประเทศในยุโรป (ยกเว้น ยูโกสลาเวีย) สาธารณรัฐประชาชนจีน มองโกเลีย เกาหลีเหนือ และเวียดนามเหนือ 1938-1967 B ประเทศตะวันออกคือประเทศ CMEA เท่านั้น

3. Franklyn D. Holzman, *op. cit.* . p.128

ตารางที่ 7.2 : แสดงการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกเป็นรายประเทศ⁴
(คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของทั้งหมด)

ประเทศ	1952	1958	1967	1973
บัลแกเรีย	9.4	10.5	16.4	14.6
เชโกสโลวาเกีย	19.9	17.0	19.1	23.6
เยอรมันตะวันออก	23.3	19.1	19.8	27.9
ฮังการี	21.2	22.8	25.0	28.2
โปแลนด์	30.7	32.1	28.7	39.8
รומาเนีย	11.7	18.4	31.8	41.1
โซเวียต	13.8	16.3	20.0	26.6

การค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกเป็นส่วนน้อยของการค้าของประเทศตะวันตก เช่น ในปี 1938 ประมาณ 9.5% และในปี 1975 ประมาณ 3% เพราะประเทศสังคมนิยมทั้งหมดเป็นประเทศเล็กยกเว้นประเทศโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน และสองประเทศนี้มีการพึ่งตนเองสูง ถ้าเปรียบเทียบการค้าของประเทศสังคมนิยมเกือบ 30% จะเป็นการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกปัจจุบันนี้ และการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกน้อยกว่า 3% ของการค้าของประเทศทุนนิยมที่ก้าวหน้า ก็จะทำให้เห็นได้ว่าการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกมีความสำคัญแก่ประเทศตะวันออกมากกว่าประเทศตะวันตก

เมื่อ 10 ปีที่แล้วเรามีเงินทุนจำนวนมากไหลจากประเทศตะวันตกมาประเทศตะวันออก ในรูปของโครงการลงทุนร่วม และมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีแยกต่างหากด้วย

7.1.4 พฤติกรรมของการค้า ดังได้กล่าวมาแล้ว การค้าระหว่างประเทศของประเทศสังคมนิยมเป็นของชาติ และการค้าระหว่างประเทศแต่ละคู่มีการวางแผนล่วงหน้าเป็นส่วนรวมทั้งหมดด้วยราคาและปริมาณคงที่ นอกจากนั้นสินค้าเข้าและสินค้าออกต้องสมดุล ในแต่ละกรณีสาขาการค้าระหว่างประเทศถูกรวมกับแผนเศรษฐกิจของประเทศ หรือพัฒนาจากแผนนั้นภายในขอบเขตเช่นนี้การเจรจาทางการค้าและการปฏิบัติการทางการค้าจะกระทำโดยกระทรวงการค้าระหว่างประเทศและหน่วยงานที่รองลงมา อาจจะมีข้อยกเว้นในบางประเทศของยุโรปตะวันออกที่ธุรกิจการผลิต(สินค้าออก)และการบริโภค(สินค้าเข้า)ไม่มีสัญญาซื้อกันและกัน

4. Ibid, p.129.

การค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกไม่ได้มีรูปแบบคงที่ แต่จะเปลี่ยนแปลงจากประเทศหนึ่งไปอีกประเทศหนึ่ง เช่น การค้าของประเทศโซเวียตและยุโรปตะวันออกกับประเทศสหรัฐอเมริกา มีจุดประสงค์เฉพาะ โดยผู้ซื้อและผู้ขายชาวอเมริกันแต่ละคนทำการติดต่อกับหน่วยงานการค้าระหว่างประเทศของประเทศสังคมนิยมแยกจากกัน การกำหนดราคาและปริมาณสินค้าที่ซื้อขายในสินค้าต่างกันจะมีการเจรจาในตลาดด้วยควมมีอิสระของกันและกัน และมีการเจรจาในที่ที่ไม่มีความแตกต่างในการแลกเปลี่ยนระหว่างธุรกิจเอกชนของประเทศทุนนิยมต่าง ๆ อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์นี้อาจจะเป็นสิ่งหลอกลวง เพราะประเทศตะวันตกจำนวนมากต้องการให้ผู้ส่งออกและผู้นำเข้าของเขาเสนอการแลกเปลี่ยนให้กับรัฐบาลเพื่อขอความเห็นชอบและอภัยใบอนุญาต กระบวนการเช่นนี้มีราคาแพง ใช้เวลามาก เพิ่มความเสี่ยงในการค้า และเป็นอุปสรรคทางการค้า

นักธุรกิจในประเทศตะวันตกหลายประเทศได้ก่อตั้งสถาบัน สมาคม และอื่น ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อกับประเทศในกลุ่มโซเวียต ตัวอย่างเช่นชาวญี่ปุ่นมีสถาบันหนึ่งสำหรับทำการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีน และสถาบันอื่นสำหรับทำการค้ากับประเทศโซเวียตและยุโรปตะวันออก ประเทศอังกฤษมีการจัดการทางการค้าเหมือนกัน ธุรกิจแต่ละแห่งสามารถทำการค้ากับประเทศสังคมนิยมโดยใช้หลักแต่ละบุคคลถ้าต้องการจะทำการค้าบ่อยครั้งสถาบันทางการค้าจะดำเนินงานด้วยเงินสนับสนุนของรัฐบาล และความจริงสถาบันทางการค้าเป็นตัวจักรกลในการทำข้อตกลงทางการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก สถาบันการค้าเหล่านี้มีประโยชน์เมื่อมีการติดต่อกับประเทศที่มีการผูกขาดโดยรัฐจำนวนมาก แต่ตามปกติการผูกขาดโดยรัฐในการค้าระหว่างประเทศของประเทศสังคมนิยมจะมีเป็นส่วนน้อยในตลาดโลก และมักจะไม่ใช่ในตำแหน่งที่จะใช้อำนาจผูกขาดได้ ประเทศสังคมนิยมจะเป็นผู้ผูกขาดได้ภายในขอบเขตของตนเองและไม่ต่างจากธุรกิจของทุนนิยมโดยเฉลี่ย เพราะผู้ผูกขาดของประเทศสังคมนิยมต้องซื้อในราคาสูงกว่าราคาตลาดโลกและขายต่ำกว่าราคาตลาดโลกในตลาดตะวันตก ส่วนมากของการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกเป็นการค้าโดยรัฐที่บริสุทธิ์ระหว่างรัฐบาลต่าง ๆ ตัวอย่างเช่นคานาดาและออสเตรเลียส่งข้าวออก และหน่วยงานของสหรัฐอเมริกาส่งสินค้าเข้าวัตถุดิบต่าง ๆ สะสมไว้(แมงกานีส แมกนีเซียม ยูเรเนียม เป็นต้น)

ประเทศตะวันตกจำนวนมากได้มีข้อตกลงทางการค้ากับประเทศตะวันออกเพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก เช่นในปี 1968 มีประมาณ 150 ข้อตกลงแบบทวิภาคี ข้อตกลงจะกำหนดมูลค่าที่เป็นเป้าหมายสำหรับระดับการค้าทั้งหมด

เช่นเดียวกับกำหนดรายการของสินค้าออกและสินค้าเข้าที่เป็นไปได้ นอกจากนี้ในข้อตกลงอาจจะ มีเงื่อนไขเกี่ยวกับการแสวงหาผลประโยชน์จากข้อถกเถียงทางการค้า วิธีการขนส่ง วิธีการจ่ายเงิน การแลกเปลี่ยนผู้แทนทางการค้า ปัญหาเกี่ยวกับภาษีศุลกากร การจัดการทางด้านสินเชื่อและอื่น ๆ จุดประสงค์หลักของการจัดการเช่นนี้เพื่อให้รวมความต้องการของระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผน ส่วนกลางเข้ากับสาขาการค้าระหว่างประเทศในแผนรวมทั้งหมด จุดประสงค์นี้กระทำสำเร็จ ในการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกน้อยกว่าการค้าภายในกลุ่ม เพราะรัฐบาลของประเทศ ทูนิเซียจะจำกัดการให้ความสะดวก⁵ ในการซื้อและขายของพ่อค้า

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งคือการขาดข้อมูลสินค้าออกและสินค้าเข้าและแนวโน้มของราคา ในแต่ละประเทศของประเทศยุโรปตะวันออก ซึ่งปัญหานี้จะไม่เกิดกับประเทศตะวันตก เพราะ ธุรกิจของประเทศตะวันตกเคยชินกับการอาศัยการวิจัยตลาด แต่ในระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผน ส่วนกลางงานวิจัยประเภทนี้เป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นจึงเป็นการยุ่งยากที่จะทำธุรกิจกับประเทศตะวันออก คือไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าเข้าและสินค้าออกที่ประเทศตะวันออกจะซื้อและขายในแผน หรือ การผลิตและความต้องการสินค้าในอนาคตคืออะไร ความไม่สามารถที่จะพยากรณ์แนวโน้มทำให้ ความเสี่ยงและความไม่แน่นอนเพิ่มมากขึ้น

จากพฤติกรรมทางการค้าดังกล่าว เราสามารถจะพิจารณาในรายละเอียดตามช่วงเวลา ต่าง ๆ ดังนี้คือ

7.1.4.1 ช่วงสงครามเย็น (1945 ถึงกลางทศวรรษ 1950) การค้าระหว่างตะวันออก และตะวันตกได้ลดจำนวนลง เมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของการค้าของตะวันออกทั้งหมด การค้า ระหว่างตะวันออกและตะวันตกลดลงจาก 74% ในปี 1938 เป็น 42% ในปี 1948 และเป็น 14% ในปี 1953 ทั้งนี้เนื่องจากการควบคุมทางการค้าของสินค้าต่าง ๆ แต่สิ่งที่อยู่เบื้องหลัง เหตุผลนี้คือ ประการแรก หลังสงครามประเทศสังคมนิยมก็ต้องฟื้นฟูประเทศใหม่ และมีปัญหา การขาดดุลการชำระเงินอย่างมากซึ่งเป็นตัวบังคับให้ประเทศต้องลดทำการค้ากับประเทศตะวันตก แล้วหันไปขยายการค้ากับประเทศในกลุ่มด้วยกันโดยใช้หลักความสมดุลทั้ง 2 ฝ่าย ประการที่สอง แผนการมาร์แชล (ซึ่งประเทศยุโรปตะวันออกและโซเวียตมิได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การเพื่อ ฟื้นฟูยุโรป) ทำให้การค้าระหว่างประเทศยุโรปตะวันตกกับสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้น และทำให้ การค้าระหว่างยุโรปตะวันออกกับสหรัฐอเมริกาลดลง ประการที่สาม ประเทศสังคมนิยมได้

5. คำว่าความสะดวก (facilitate) ที่ใช้ในที่นี้หมายความว่าประเทศตะวันตกตกลงที่จะเคลื่อนย้ายอุปสรรคต่าง ๆ ที่มีต่อการแลกเปลี่ยนกับประเทศตะวันออก เช่น โควต้า ใบอนุญาต และการควบคุมปริวรรตเงินตรา (exchange control)

ถูกตัดออกจากตลาดทุนตะวันตกและสินเชื่อทางการค้า สิ่งนี้เป็นความจริงในกรณีของการกักขังของรัฐบาลเพราะสงครามเย็นไม่ใช่แผนการมาร์แชล และในกรณีของสินเชื่อเอกชน เพราะการเปลี่ยนเป็นลัทธิสังคมนิยมทำให้เพิ่มความเสี่ยงมากในสายตาของธุรกิจตะวันตก ในปี 1953 และ 1954 ประเทศยุโรปตะวันตกและประเทศอเมริกาได้ลดหย่อนการควบคุมทางการค้ากับประเทศตะวันออก⁶ และประเทศยุโรปตะวันตกประสบปัญหาดุลการชำระเงินเกี่ยวกับ hard currency ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะลดน้อยลงโดยทำการค้ากับประเทศสังคมนิยมในปี 1954 และ 1955 รายการสินค้าที่ประเทศยุโรปตะวันตกห้ามส่งไปประเทศยุโรปตะวันออกและโซเวียตได้ลดน้อยลงมาก ในปี 1956 ประเทศอเมริกาได้ตัดรายการการควบคุมสินค้าออกเป็นครั้งแรก

7.1.4.2 ช่วงแรกของสมัยครุสชอฟ การค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกได้ปรับปรุงดีขึ้นหลังจากที่ครุสชอฟมีอำนาจในปี 1955 การค้าที่เพิ่มขึ้นมีผลมาจากการลดการควบคุมทางการค้าของตะวันตกที่ละน้อย ครุสชอฟได้พยายามให้มีความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศตะวันออกกับตะวันตก ฉะนั้นในปี 1958 ครุสชอฟได้เสนอข้อตกลงทางการค้าแบบกว้างเพื่อขยายการค้ากับประเทศอเมริกาให้มากขึ้น เหตุการณ์ในปี 1956 ในโปแลนด์และฮังการีทำให้ครุสชอฟกับยุโรปตะวันออกให้พ้นจากอิทธิพลของตะวันตก หลังจากการจลาจลในปี 1956 ประเทศอเมริกาอนุญาตให้โปแลนด์ซื้อสินค้าเกษตรส่วนเกินภายใต้ Public Law 480 และขยายสินเชื่อเป็น 20 ปีในจำนวนเงิน 30 ล้านดอลลาร์ ผู้นำโซเวียตได้ประณามโปแลนด์ที่ยอมรับข้อเสนอนี้ ในปี 1957 ครุสชอฟได้จัดองค์การขนาดใหญ่ของระบบเศรษฐกิจโซเวียตใหม่ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญครั้งแรกขององค์การทางเศรษฐกิจของโซเวียตตั้งแต่เริ่มวางแผนเมื่อมีการตั้งกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) ทำให้โอกาสที่ประเทศสังคมนิยมจะขยายการค้ากับประเทศอเมริกาน้อยลง(ยกเว้นประเทศโปแลนด์) ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง EEC และประเทศ CMEA จะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

7.1.4.3 ช่วงทศวรรษ 1960 ประเทศสังคมนิยมเล็ก ๆ มีแรงกระตุ้นให้ทำการค้ากับประเทศตะวันตกมากขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมืองที่ต้องการลดการพึ่งพาประเทศโซเวียต จุดอ่อนของการค้าของ CMEA คือเงินตราแลกเปลี่ยนเป็นทองคำไม่ได้ (inconvertibility) และการค้าแบบทวิภาคี (bilateralism) อย่างคงที่ สิ่งเหล่านี้กระตุ้นให้ประเทศตะวันออกค้าขายกับภายนอก ซึ่งการค้ากับประเทศตะวันตกมักจะใช้เงินตราที่แลกเปลี่ยนเป็นทองคำได้และเป็น

6. ประเทศยุโรปตะวันตก 7 ประเทศและประเทศอเมริกาได้เริ่มต้นจัดตั้งกลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเรียกว่า Consultive Group หรือ COCOM ในปี 1949 เพื่อพิจารณารายการสินค้าที่ไม่ควรส่งไปประเทศยุโรปตะวันออก

การค้าแบบพหุภาคี (multilateralism) รายได้จากสินค้าออกในตลาดหนึ่งสามารถใช้ซื้อสินค้าเข้าจากประเทศอื่นได้ นอกจากนี้ประเทศยุโรปตะวันออกทำการค้ากับประเทศตะวันตก เพราะต้องการสินค้าที่มีคุณภาพสูงและสินค้าประเภทเครื่องจักร เครื่องมือ และสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าของกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกมีคุณภาพต่ำ เพราะผู้ผลิตไม่ได้ขายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง แต่สินค้าจะถูกกระจายให้กับผู้บริโภคตามแผน ฉะนั้นธุรกิจการผลิตไม่จำเป็นต้องผลิตสินค้าที่มีคุณภาพสูง

ความยุ่งยากทางเศรษฐกิจที่เผชิญประเทศ CMEA คืออัตราความเจริญเติบโตลดลง เช่นอัตราความเจริญเติบโตโดยเฉลี่ยในทศวรรษ 1960 ลดลงกว่าทศวรรษ 1950 ประมาณ 2% นักเศรษฐศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการลดลงของอัตราความเจริญเติบโตเพราะกลยุทธ์ของการพัฒนาของประเทศ CMEA เป็นแบบ extensive มากกว่า intensive ความเจริญเติบโตโดยใช้การพัฒนาแบบ extensive แสดงว่ามีการเพิ่มการจ้างงานและการจัดสรรปัจจัยการผลิตใหม่ ส่วนการพัฒนาแบบ intensive หมายถึงความเจริญเติบโตโดยการเพิ่มประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาแบบ extensive เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจในทศวรรษ 1950 มากกว่า เพราะแรงงานมีการว่างงาน ส่วนการพัฒนาในทศวรรษ 1960 ควรใช้แบบ intensive เพราะความเจริญเติบโตของประสิทธิภาพของแรงงานในยุโรปตะวันออกต่ำกว่าในประเทศยุโรปตะวันตกและญี่ปุ่น และประสิทธิภาพของทุนก็ลดลง ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาแบบ intensive เพื่อทำให้ประสิทธิภาพของแรงงานและทุนเพิ่มขึ้นคือเทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนส่วนกลางก่อนการปฏิรูปไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งประดิษฐ์ใหม่ การพัฒนาทางเทคโนโลยีและการแพร่กระจายเทคโนโลยี ในระดับธุรกิจระบบจ่ายและโบนัส (pay-and-bonus systems) ช่วยส่งเสริมต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีน้อย เพราะโบนัสขึ้นอยู่กับความสำเร็จของเป้าหมายในการขายผลผลิตไม่ใช่คุณภาพของผลผลิต ความจริงเทคโนโลยีใหม่อาจจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยเสริมปริมาณการผลิตเล็กน้อย แต่การนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้จะทำให้เกิดการสูญเสียและการเสี่ยงชั่วคราวได้ เช่นในช่วงเวลาการติดตั้งเครื่องจักรสมัยใหม่และช่วงเวลาของการเรียนรู้เทคโนโลยีนั้นจะมีการสูญเสียโบนัส และเมื่อมีการปฏิรูประบบเศรษฐกิจของประเทศสังคมนิยมก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเทคโนโลยีได้ เพราะการปฏิรูปมุ่งเล็งความสนใจต่อการปรับปรุงระบบของการวางแผนภายใต้การควบคุมโดยตรงมากกว่าที่จะนำระบบตลาด ราคา การกระจายอำนาจ และความยืดหยุ่นมาสู่ระบบ ความไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้ประเทศยุโรป

ตะวันออกมีแรงจูงใจมากขึ้นที่จะทำการค้ากับประเทศตะวันตก เพื่อที่จะนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าประเทศในขนาดใหญ่โดยหลีกเลี่ยงการปฏิรูปที่รุนแรง การนำเทคโนโลยีเข้าประเทศทำให้เกิดโครงการลงทุนขนาดใหญ่ ซึ่งประเทศ CMEA ไม่สามารถจะหาเงินมาจุนเจือโครงการลงทุนได้ เพราะเงินออมภายในประเทศมีน้อยและระบบเศรษฐกิจมีการจ้างงานเต็มที่มีมากขึ้นไปทำให้ไม่มีทรัพยากรส่วนเกินเหลืออยู่ ทำให้ประเทศยุโรปตะวันออกไม่เพียงแต่สนใจทำการค้ากับประเทศตะวันตกเท่านั้นยังต้องการขอกู้เงินมาลงทุนจากประเทศตะวันตก

การค้าระหว่างประเทศตะวันออกและตะวันตกในช่วงทศวรรษ 1960 มีการผ่อนคลายการควบคุมทางการค้ามากกว่าก่อน เช่นในการขายข้าวสาลีของสหรัฐแก่โซเวียตมีการยกเลิกการควบคุม นอกจากนี้สหรัฐยังได้ยกเลิกการควบคุมสินเชื่อบริการของ Export - Import Bank ที่ให้กับประเทศตะวันออก และยกเลิกการควบคุมสินค้าออก ซึ่งทำให้ประเทศโซเวียตและประเทศยุโรปตะวันออกได้รับผลประโยชน์จากการผ่อนคลายการควบคุมทางการค้าของประเทศตะวันตก

พฤติกรรมทางการค้าระหว่างประเทศอีกลักษณะที่สำคัญคือประเทศสังคมนิยมหันไปทำการตกลงทางการค้ากับกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจยุโรป (EEC) เพราะกลุ่ม EEC ทำให้การขายของประเทศ CMEA ในตะวันตกลดลง ในปี 1973 ซึ่งเป็นปีแรกที่มีการติดต่อระหว่าง EEC และ CMEA อย่างเป็นทางการ ประเทศรומานีเป็นประเทศแรกที่ได้ทำการติดต่อกับ EEC และมีประเทศยุโรปตะวันออกประเทศหนึ่งที่ไม่อยากมีความสัมพันธ์กับ EEC คือเยอรมันตะวันออกเพราะประเทศเยอรมันตะวันออกสามารถขายสินค้าให้กับประเทศตะวันตกได้โดยผ่านประเทศเยอรมันตะวันตก ในการติดต่อทางการค้าระหว่าง EEC และ CMEA จะใช้นโยบายการค้าร่วมกันที่เรียกว่า EEC Common Commercial Policy ข้อตกลงทางการค้าจะอยู่ภายใต้การควบคุมทางการค้าของคณะกรรมการที่เรียกว่า EEC Commission สัญญาการค้าจะเป็นแบบทวิภาคี

7.1.5 ตัวกลางในการค้าระหว่างประเทศ ขอบข่ายงานของการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกมีความสลับซับซ้อนมาก เพราะมีผู้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางหลายประเภทนอกเหนือกลุ่มคนของรัฐ บุคคลเหล่านี้จะดำเนินงานในกระบวนการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่บางครั้งบุคคลเหล่านี้มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก

รายละเอียดของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกมีดังนี้คือ⁷

7. Connie M. Friesen, *The Political Economy of East - West Trade*. (New York : Praeger Publishers, 1976), pp. 115-133.

7.1.5.1 ผู้ทำหน้าที่แลกเปลี่ยนระหว่างประเทศและกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ ได้แก่ ธนาคาร ข้อตกลงใบอนุญาตของบริษัท (corporate licensing agreements) บริษัทร่วมทุน (joint ventures) กิจกรรมประกันภัย กลุ่มแลกเปลี่ยน (barter and switch groups) และผู้ชำนาญการของบริษัท

7.1.5.2 องค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (I.M.F.) ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) คณะกรรมาธิการเศรษฐกิจของยุโรป

7.1.5.3 ผู้ทำหน้าที่แลกเปลี่ยนระหว่างรัฐบาลและกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนระหว่างรัฐบาล ได้แก่ International Investment Bank, International Bank for Economic Cooperation องค์การตำรวจระหว่างประเทศ งานแสดงสินค้า คณะกรรมาธิการระหว่างรัฐบาลและหอการค้าร่วม (intergovernmental commissions and joint chambers of commerce) คณะกรรมาธิการอนุญาโตตุลาการ (arbitration commissions)

ธนาคาร มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ธนาคารเป็นเครื่องมือ (vehicles) สำหรับการปฏิบัติงานและการขยายนโยบายสินเชื่อของรัฐบาล ธนาคารเหล่านี้ได้แก่ธนาคารอเมริกา ธนาคารยุโรปตะวันตก ธนาคารตะวันตกที่ดำเนินงานในไซเบียดและยุโรปตะวันออก ธนาคารไซเบียดและยุโรปตะวันออกที่ดำเนินงานในยุโรปตะวันตก และธนาคารร่วมทุนระหว่างตะวันออกและตะวันตกเป็นต้น ธนาคารอเมริกาทำหน้าที่ให้สินเชื่อสำหรับการซื้อสินค้าของอเมริกาถ้า Export - Import Bank ไม่สามารถให้สินเชื่อได้ ธนาคารยุโรปตะวันตกเป็นแหล่งเงินทุนแหล่งที่สองสำหรับโครงการในการค้าของไซเบียดและยุโรปตะวันออก สำหรับธนาคารตะวันตกที่ดำเนินงานในไซเบียดและยุโรปตะวันออกจะเป็นสาขาหรือตัวแทนธนาคารของธนาคารตะวันตก ในปี 1976 มีธนาคารตะวันตกที่เป็นสาขาอยู่ในมอสโคว์ประมาณ 20 ธนาคาร ธนาคารของสังคมนิยมบางธนาคารที่มีบทบาทในการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกคือเป็นธนาคารการค้าระหว่างประเทศ ทำหน้าที่จ่ายเงินให้กับสินค้าต่างประเทศ ธนาคารที่รู้จักกันดีได้แก่ธนาคาร West European - based ซึ่งดำเนินงานโดยประเทศยุโรปตะวันออกและไซเบียด ส่วนธนาคารสังคมนิยมที่ดำเนินงานในตะวันตกจะมีหน้าที่ 2 ประการคือ ประการแรกคือทำหน้าที่ในขอบเขตของการตกลงด้วยเงินสด ประการที่สองทำหน้าที่เกี่ยวกับปัญหาการแลกเปลี่ยนเงินตราต่าง ๆ นอกจากนั้นมีหน้าที่เพิ่มเติมคือทำสัญญาให้กู้เงินแก่ประเทศสังคมนิยมในตะวันตก

ข้อตกลงใบอนุญาตของบริษัท (corporate licensing agreements) ประเทศไซเวียด มักจะใช้เครื่องมือนี้บ่อยเมื่อกระทรวงการค้าระหว่างประเทศ และคณะกรรมการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเห็นว่าจะเป็นเครื่องมือที่จะได้รับเทคโนโลยีของตะวันตกอย่างรวดเร็วและไม่แพง สำหรับประเทศยุโรปตะวันออกมีความต้องการใบอนุญาตนี้จากตะวันตกมาก เพราะสถาบันวิจัยในประเทศเล็กและไม่มีอำนาจเหนือไซเวียด ประเทศเหล่านั้นจึงคิดว่าข้อตกลงใบอนุญาตนี้จะทำให้ประเทศไม่ต้องขึ้นอยู่กับไซเวียด

บริษัทร่วมทุน (joint ventures) เป็นข้อตกลงตามสัญญาระหว่างธุรกิจของตะวันออก และตะวันตกที่ได้ตั้งองค์การแยกออกมา ลักษณะของบริษัทร่วมทุน 2 ประการคือ ประการแรก มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับสัญญาที่ขยายเวลาออกไปอีกหลายปีระหว่างประเทศคู่สัญญาที่มีระบบเศรษฐกิจต่างกัน สัญญาเหล่านี้จะขยายออกไปนอกเหนือการซื้อขายสินค้าธรรมดาไปสู่การผลิตสินค้าประกอบกันหรือผลิตสินค้าให้เข้ากัน การพัฒนาเทคโนโลยี และอื่น ๆ ประการที่สอง บริษัทร่วมทุนถูกตั้งขึ้นพิเศษเพื่อทำการตกลงแบบทวิภาคีหรือพหุภาคี นอกจาก 2 ลักษณะที่สำคัญดังกล่าว ข้อตกลงของบริษัทร่วมทุนสามารถอยู่ในรูปลักษณะดังนี้คือ ข้อตกลงทำการผลิตร่วมกันโดยประเทศตะวันตกเป็นผู้นำเทคโนโลยีมาให้ประเทศตะวันออกในการผลิตสินค้า ข้อตกลงความชำนาญในการผลิต โดยให้ประเทศตะวันตกผลิตสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ และประเทศตะวันออกผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานมาก การตลาดร่วมกันโดยบริษัทร่วมทุนจะตั้งบริษัทในประเทศตะวันตกเพื่อขายสินค้าของยุโรปตะวันออกที่ได้รับอนุญาต ข้อตกลงในโครงการ สร้างโรงงานอุตสาหกรรมร่วมกันในประเทศกำลังพัฒนา และทำการวิจัยร่วมกัน เป็นต้น

ประกันภัย กิจกรรมทางด้านประกันภัยเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับอำนวยความสะดวก (facilitate) แก่บริษัทร่วมทุน ข้อตกลงร่วมกันทางด้านอุตสาหกรรม และการจัดการทางการขายทั่วไป กิจกรรมของธุรกิจนี้จะอยู่ในขอบเขต 4 ประการคือ การไม่จ่ายเงินของบริษัทนำเข้าไซเวียด องค์การค้าระหว่างประเทศของไซเวียดไม่รักษาเวลาตามสัญญา การเสี่ยงของโรงงานอุตสาหกรรมในไซเวียด และการเสี่ยงในการขนส่งของผู้ผลิต เป็นต้น

กลุ่มแลกเปลี่ยน บริษัทที่ทำหน้าที่ในการแลกเปลี่ยนมีความสำคัญในการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก เพราะการค้าดังกล่าวมากกว่า $\frac{1}{3}$ ของการค้าทั้งหมดจะอยู่ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อกัน (countertrade) การแลกเปลี่ยนสินค้าต่อกันเป็นสิ่งที่ใช้กันมากในการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตก เพราะความยุ่งยากของการตั้งสถานที่แลกเปลี่ยนเงินตราระหว่าง soft-currency กับ hard-currency และการแลกเปลี่ยนเงินของประเทศสังคมนิยมเป็นเงินตราของประเทศตะวันตกจะต้องใช้เวลานานมาก

กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (I.M.F) มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานของการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตก ประเทศยุโรปตะวันออกเพียง 2 ประเทศคือ ยูโกสลาเวีย และรומาเนียเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์เพราะได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ I.M.F ผลประโยชน์สำหรับประเทศยุโรปตะวันออกจากการเป็นสมาชิก I.M.F คือสินเชื่อจาก I.M.F สิทธิในการได้รับเงินกู้จากธนาคารโลก และสิทธิในการมีส่วนร่วมในสิทธิถอนเงินพิเศษ (SDR'S)

ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (GATT) ประเทศเชดโกสโลวาเกีย โปแลนด์ รุมาเนีย ยูโกสลาเวียและฮังการีเป็นสมาชิกของ GATT เพื่อรับผลประโยชน์จากข้อตกลงนี้ จุดประสงค์ของ GATT คือเพิ่มการค้าของโลกโดยลดข้อกีดขวางทางการค้า เช่นภาษีศุลกากร และสนับสนุนการค้าโดยให้สิทธิแก่ประเทศคู่ค้าอย่างเท่าเทียมกัน (most - favored nation agreements)

คณะกรรมการเศรษฐกิจของยุโรป (Economic Commission for Europe) เรียกชื่อย่อว่า ECE เป็นแหล่งการติดต่อระหว่างตะวันออกกับตะวันตก คณะกรรมการฯนี้ตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การดำเนินงานของ ECE คือ วิจัยทางเศรษฐกิจระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ (cross - regional) ตระเตรียมข้อมูลสถิติ และเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนข้อเสนอทางเศรษฐกิจระหว่างยุโรปตะวันออกและยุโรปตะวันตก

งานแสดงสินค้า ประเทศ CMEA ได้จัด Leipzig Fair เป็นงานแสดงสินค้าสำคัญเพื่อเผยแพร่ข้อมูลทางเทคโนโลยีระหว่างตะวันออกและตะวันตก เพราะงานแสดงสินค้านี้เป็นสถานที่ธุรกิจของประเทศตะวันตกและองค์การค้าระหว่างประเทศของตะวันออกเจรจาทำสัญญากัน งานแสดงสินค้านี้จะแบ่งเป็น 2 ครั้งในช่วงฤดูใบไม้ผลิ และฤดูใบไม้ร่วง ในช่วงฤดูใบไม้ผลิจะแสดงเครื่องจักรประเภทอุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเครื่องไฟฟ้ารวมทั้งเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ฤดูใบไม้ร่วงจะเน้นสาขาอุตสาหกรรมพิเศษ เช่น พลาสติก ยา และเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

7.2 แบบแผนการค้าของ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ใช่สังคมนิยม

ประเทศสังคมนิยมได้หันมาทำการค้ากับประเทศกำลังพัฒนาตั้งแต่สตาลินถึงแก่กรรม ฉะนั้นในหัวข้อนี้จะพิจารณาแบบแผนการค้าของ CMEA เป็น 2 ช่วง โดยช่วงแรกจะพิจารณาถึงปี ค.ศ. 1960 ช่วงที่สองจะอยู่ในช่วงหลังจากปี 1960 จนถึงปัจจุบัน

7.2.1 ช่วงแรก ตอนแรกของทศวรรษ 1950 การค้าของประเทศ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาลดลงมากกว่าการค้าของ CMEA กับประเทศพัฒนาแล้วทางตะวันตก ดังเช่นในปี

1958 การค้าของประเทศ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาประมาณ 75% ของระดับการค้าก่อนสงคราม การเพิ่มขึ้นอย่างมากในการค้ากับประเทศกำลังพัฒนาในระยะต่อมาเนื่องจากความเจริญเติบโตของการค้าระหว่างตะวันออกกับตะวันตกมากขึ้น ซึ่งมูลค่าของการค้าพิจารณาได้จากตารางที่ 7.3⁸

ตารางที่ 7.3 : แสดงมูลค่าการค้าของ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาทางตะวันตก

ปี	ดัชนีมูลค่า (1950 = 100)	เปอร์เซ็นต์ของการค้าของ CMEA กับตะวันตก
1938	550	15
1940	158	16
1950	100	14
1951	108	15
1952	100	13
1953	84	11
1954	173	18
1955	248	21
1956	278	19
1957	340	21
1958	423	23
1959	468	24
1960	571	—

ข้อมูลในตารางดังกล่าวได้ซ่อนข่าวสารที่เป็นต้นเหตุของ Rouble offensive ซึ่งปัญหานี้จะปรากฏเมื่อพิจารณาแหล่งและทิศทางของการค้านี้ ตัวเลขแหล่งของการค้าและทิศทางการค้าได้แสดงไว้ในตารางที่ 7.4 และ 7.5⁹

8. Frederic L. Pryor, op. cit., p. 181.

9. Ibid, p. 182.

ตารางที่ 7.4 : แสดงมูลค่าการค้าของประเทศ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาตะวันตก
ตามราคาปัจจุบัน

(หน่วย : ล้านดอลลาร์)

ปี	อัลบาเนีย	บัลแกเรีย	เชโกสโลวาเกีย	เยอรมันตะวันออก	ฮังการี	โปแลนด์	รูมาเนีย	ทั้งหมด	โซเวียต
1938	0	2	84	333	17	61	22	519	44
1948	0	4	159	—	9	44	31	247	212
1950	0	1	98	—	11	28	5	142	118
1951	0	0	142	—	19	45	22	239	103
1952	0	4	108	6	21	53	8	200	104
1953	0	7	91	4	26	48	18	192	46
1954	0	2	146	8	47	85	30	327	159
1955	0	3	217	16	69	148	35	489	213
1956	0	10	260	35	68	119	35	527	268
1957	0	14	237	63	38	134	34	519	460
1958	0	16	269	77	61	163	51	636	540
1959	0	20	259	102	72	172	47	672	645
1960	0	21	296	125	62	216	57	771	780

ตารางที่ 7.5 : แสดงเปอร์เซ็นต์ของทิศทางการค้าของ CMEA กับประเทศกำลังพัฒนาตะวันตก

ปี	ลาตินอเมริกา	อาหรับ	แอฟริกาอื่นๆ	เอเชียอื่นๆ
1938	46	11	8	35
1948	27	35	6	32
1950	12	41	6	41
1951	8	43	8	41
1952	6	56	7	30
1953	28	41	9	22
1954	51	28		14
1955	49	29	5	17
1956	30	37	4	29
1957	20	41	5	28
1958	21	48	4	27
1959	21	41	5	34
1960	32	33	5	30